

En pdf-artikel fra www.salmedatabasen.dk

”I kor med alle engle”

Af Dorte Dideriksen, sognepræst

Publiceret i september 2018

”I kor med alle engle”

- nutidige perspektiver på salmer og sjælesorg

Af Dorte Dideriksen, sognepræst i Oppe Sundby og Snostrup pastorat

Indledning

Salmerne kan vi falde ind i. De griber os med ord og toner og bærer os i en vekselvirkning mellem individ og fællesskab. De kan fungere som overgangsritualer, der fører os fra et sted til et andet, og som sådan bidrager de både til den almindelige og den specifikke sjælesorg.

Salmerne er rygrad i en levende, mundtlig tradition og strukturskabende, ikke kun i forbindelse med kirkelige handlinger og gudstjeneste, men med deres opbygning og indhold kan de være en hjælp for den enkelte som et hvilepunkt for tanken og som et orienteringsritual. I gudstjenesten som lærested er salmerne med til at bære det danske sprog og danner bro mellem dagligliv og gudstjeneste liv, idet salmerne har den funktion, at de skal kunne synges både i hjemmet og i kirken. Prædikenen kan man vanskeligt gentage derhjemme, det kan man i høj grad med salmerne.

Sprogligt kan salmerne åbne for en tanke-mæssig enkelhed, men også med stort raffinement give adgang til gådefuldhed og mystik.

Igennem den gode, sjælesørgeriske samtale kan man gå et stykke vej med et menneske, men salmerne og musikken kan, ligesom gudstjenesten, give adgang til dybere lag i et menneske og dets gudsforhold; særligt der hvor ”ord ikke slår til”, kan musikken og sangen spille en vigtig rolle.

Dette er en revideret udgave af min masterafhandling fra 2014¹, hvor jeg på baggrund af

mine undersøgelser ser på sammenhængen mellem salmerne og ritualer og salmeterapeutiske modeller.

Jeg søger at belyse nutidige perspektiver på salmer og sjælesorg ved at undersøge:

- Hvordan opleves salmer og salmesang i dag?
- Kan salmer bidrage til sjælesorgen som lovsang med det himmelske englekor?

Teori og metode

Artiklen søger at afdække, hvordan almindelige folkekirkemedlemmer oplever salmer. Dermed får vi også et indblik i medlemmernes ritualer, knyttet til salme- og sangpraksis. Metodisk har jeg valgt at gennemføre denne undersøgelse som fokusgruppeinterviews med salmebogen som interviewguide. Fokusgruppemetoden er velegnet til hurtigt at få en stor mængde koncentreret information. Dets metodiske styrke indenfor den kvalitative forskning er kompleksitet, og dets potentiale beror på den sociale interaktivitet i fokusgruppen.²

Metodisk har jeg her koblet kirke og forskning, idet interviewene er foretaget blandt mennesker i og omkring mit eget sogn. Jeg har således selv været med både som præst og som masterstuderende. Der er tale om følgende sammensætning af i alt fire grupper: En kvindelig læ-

¹ Jeg har taget en master i sjælesorg på Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet

² Jakobsen, Michael Hviid og Sune Qvotrup Jensen, Kvalitative udfordringer 2012 s. 30-31

rergruppe, nabo/vennegruppe, dåbsfamilie og læsekreds.

Jeg har sammenlagt interviewet 20 personer, heraf 16 kvinder og 4 mænd.

Rekrutteringen er sket ved en ”bottom-up-orienteret” strategi og snowballing, idet grupperne er blevet etableret gennem en person, som jeg har bedt om at lave en gruppe på fire-fem personer. Interviewene er derefter foregået i dennes hjem. På forhånd har jeg gjort det klart, at gruppen gerne skulle være sammensat af begge køn, og mennesker der i forvejen kender hinanden, men ikke nødvendigvis have den samme funktion på arbejdspladsen (hvis det var en arbejdsgruppe). Jeg har ikke haft noget forhånds-kendskab til gruppedeltagerne, men det har dog vist sig, at nogle af personerne har kendt mig som præst.

Det viste sig allerede i min første fokusgruppe, at fordi der er mange følelser og personlige oplevelser, der maser sig frem og er på spil, kan der være en tendens til at nogen ”løber med bolden”. Svaghed-dominans har derfor været en udfordring.

Interviewene er alle blevet indledt med, at jeg har beskrevet interviewsituationen som en indbyrdes samtale i gruppen om deltagernes oplevelser af salmer. Derefter har jeg introduceret ”oplevelses-fænomenet” gennem en kort fortælling om Dan Turells oplevelse af ”Lysets engel”. Undervejs i gruppens samtale, hvor salmebogen har ligget fremme, har jeg, når snakken faldt på en bestemt salme sammen med gruppen, sunget et centralt vers også nogle gange med eksempler på forskellige melodier.

Valg af salmebogen som ”interviewguide” skyldes, at mine interviews på et personligt og sjælesørgisk plan har skullet afdække erindring af salmeoplevelser, men også i selve interviewet give anledning til nye oplevelser af salmer. At anvende salmebogen og synge sammen har vist sig som et dynamisk flow i interviewsituationen. Da oplevelsen af salmer

er tæt forbundet til melodien har muligheden for at synge sammen været vigtig. Salmebogen har som ”interviewguide” givet mulighed for, at bevæge sig frit og motiveret rundt i salmebogen, som har været et nær-værende styringsredskab, uden at styringen hermed er blevet for stram.³

I undersøgelsen af folks oplevelser af salmer kombinerer og bygger jeg som teolog og præst på grundlaget af sociologiske, psykologiske og teologiske metoder, indsigter og teorier. Disse teorier omhandler bl.a. hvordan folk påvirkes religiøst i grupper og som individ.⁴

Undersøgelser af salmeoplevelser giver også et indblik i familieritualer. Salmerne bruges i familielivet og i hverdagen ved f.eks. aftenritualer, men også ved fejring af jul. I de hårde kriser kan salmerne ikke alene rituelt, men også terapeutisk bidrage til sjælesorgen f.eks. med inspiration fra klagesalmerne.

Jeg har på forhånd orienteret mine fokusgrupper om, at interviewet skulle handle om salmer. Jeg har lyttet til deres oplevelser af salmer og sunget sammen med dem. Herved er der opstået et intimt rum, hvor oplevelser af grebthed, stemthed og spiritualitet er blevet delt. Flere grupper har tilkendegivet at det har været væsentligt for åbenheden, at de har kendt hinanden på forhånd.

Da jeg personligt har stor interesse for salmer, har det influeret og påvirket interviewene. Jeg har ganske enkelt hurtigt kunnet følge op på en konkret salme og hjulpet til med at ”åbne” den for hele gruppen ved at opfordre til fællessang. På den måde har jeg i ikke ubetydelig grad påvirket processen i min forskning. Det er ikke kun en risiko, men også en fordel: Salmesang og traditionsformidling er altid en levende

³ Jakobsen, Michael Hviid og Sune Qvotrup Jensen, Kvalitative udfordringer 2012 s. 37

⁴ Burton, Laurel Arthur 1992 s. 17

proces, hvor det normalt forudsættes, at der er nogen, der tør spille ud.

Man kan indvende, at mine undersøgelser ikke er repræsentative, og at der er en svaghed i, at når man stiller op til et interview om salmer, er det, fordi man har et reflekteret forhold til salmer. Mine informanter kan synes særligt salmekyndige. I hvert fald har de stort set alle kunnet bidrage med personlige oplevelser. Her spiller alder nok ind, idet 12 af interviewpersonerne er pensionister. De repræsenterer altså en gruppe, hvor man har haft salmesang i skolen. Hvor repræsentative mine interview er, er dog ikke afgørende for resultatet, hvor man må tage de interviewede personer alvorligt i det, der bliver virkeligt for dem. Her afdækker mine undersøgelser, at salmer "virker" på en stor gruppe af folkekirkemedlemmer.

Salmesangens fænomenologi

Salmer er som udgangspunkt menneskers ord på troen, udformet som en bøn og dermed er sammenhængen mellem salmer og sjælesorg allerede knyttet. Peter Balslev-Clausen fremhæver fællestrækket for de reformatoriske salmer, at alle tekster og melodier har været genkendelige fra det traditionelle gudstjeneste- og fromhedsliv.

"Man har med det samme kunnet synge med og har samtidig haft den hele vejen rundt bekræftende oplevelse af at være med til noget epokegørende nyt, der sangmæssigt bestod i, at man på den ene side kunne – og måtte – synge med på de tekster og melodier, der hørte til den traditionelle gudstjeneste, ligesom man nu kunne synge dem uden for gudstjenesten, hjemme og på arbejde, og at man på den anden side nu også både kunne og måtte synge dagligdagens kristne sange og viser i gudstjenesten, alt sammen på dansk, hvilket

*har gjort totaloplevelsen både nærværende og horisontsprængende".*⁵

Salmer rummer billeder, der ikke nødvendigvis bliver forældede eller uforståelige, men kan åbne sig og blive nærværende for den enkelte, når de går i forbindelse og i svang med den syngendes eget liv og erfaring, ved at gribe hjertet.

De kan bl.a. udtrykke eksistentielle problemstillinger, personlige anfægtelser og ambivalens. De har deres baggrund i Davids-salmerne og klagesalmerne i Det Gamle Testamente og giver sprogligt udtryk for religiøs orientering gennem Gudsforholdet, der kan udtrykkes som direkte tiltale, men også som lovprisning og omtale af Guds skabende magt i verden.⁶

Der findes mange forskellige bud på, hvad en salme er, men et forslag til en egentlig kriteriologi finder man hos Erik Skyum-Nielsen i den nyudkomne grundbog i hymnologi.⁷

1) En salme bør være *inklusiv* og '*pronominel*', dvs. blottet for private referencer og situationsbundne stemningsytringer og i stand til umiddelbart at etablere et *nu* og et *her* og et *jeg* eller *vi*, der kan opleves identiske eller ligedannet med gudstjenestens tid og rum, og som selv kan rumme menighedens åndelige og kropslige nærvær.

2) En salme bør være *rituel*, dvs. i stand til at føje sig ind i gudstjenestens hele kontekst af billeder, handlinger og ord.

⁵ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 240

⁶ Capps, Donald 1990 s. 63 Ifølge Kübler-Ross' model for klagesalmer bevæger klagen sig fra depression til accept og kan ses som stadier i sorgprocessen. Dette uddybes i afsnittet om salmer og terapi.

⁷ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 21-22

3) En salme skal altid være *traditionel*, dvs. vidnesbyrd om, at det er i kirken eller menigheden, at gudsordet lyder til os, hvilket må indebære, at salmen synliggør kristendommens karakter af at være en historisk religion, opstået omkring en kritik af en anden religion, i det helliges navn.

Den evige lovsang

Salmesang er at betegne som hjertesang, men denne sang og lovsang bevæger og forener sig også med den himmelske englesang.

*"Lovsangen bevæger sig igennem alle skabningens riger (marken, skoven, engen, havet, himmelrummet), overskrider så det jordiske rum og farer i ånden op til stjernehimlen og derfra videre til Gud og hans engleskarer. Retorisk set er lovsangen én lang opfordring til, at den skabte verdens mange stemmer skal finde sammen i en fælles harmoni, der når fra jord til himmel. Men selv englesangen, der er så ubegribeligt ophøjet over al jordisk lovsang, formår ingenlunde at udsynge Skaberens pris på værdig måde".*⁸

Den retoriske effekt af salmesangen kan beskrives som dobbelt: *"En opløftelse, hvor den syngende bidrager til lovsangskoret og strenger sig an i sangerstriden med de største englekræfter, og en underdanighed over for den indsigt, at intet ord på skabningens tunge, ja selv ikke alle skabte tunger i kor, formår at udsynge skaberværkets vidunder".*⁹

Peter Balslev-Clausen understøtter indtrykket af, at man sang med på englernes evige lovsang for Guds trone. Menighedssangen har næppe mindet meget om de trænedede kirkekors sang, men snarere med den svenske musikhistoriker Folke Bohllins udtryk, været et kakofonisk

kaos, men sådan har man ikke opfattet det. Hans Thomissøns karakteristik i sit salmebogsforord af salmesangen set fra melodisiden, har man nikket genkendende til:

*"Guds ord er i sig selv den allerlignligste musik, som giver trøst og liv midt i dødsens nød, og som på rette måde kan fryde hjertet: Men når der kommer en sød og liflig – "livlig, levende"-sang og melodi til, (som også er Guds særlige gave), da får denne sang en ny kraft og går dybere ind i hjertet, sådan at teksten, som er så godt som sangens sjæl, rører hjertet mere og ikke glemmes så let".*¹⁰

Niels Holger Petersen anfører at den gregorianske sang også har haft forbindelse til englesangsforestillingen. I de melismatiske sange, stærkest i Alleluia-sangene og derfra udviklet i et Jubilus, er der et tydeligt spor af forestillingen om sammensmeltningen af den himmelske englesang og munkenes sang. Den gregorianske sangs forestilling om gudstjenesten som et mødested mellem den himmelske lovsang og det jordiske menneske finder bl.a. sit udtryk i munkesangens præg af uophørlighed, men selv om dette er et væsentligt træk, forklarer det ikke gregorianikkens væsen til bunds.¹¹

Salmeoplevelser

Jeg har valgt at trække en række citater ud fra mine interviews, der berører tre tematikker. Disse tematikker har ikke været forelagt ved interviewene, men er nogle, jeg har læst ud af mit materiale. De tre temaer er: "Salmer i forskellige situationer", "når salmer og melodier rører" og "fællessangen". Citaterne fremstår som fyldige samtalecitater, idet den indbyrdes samtale er en af fokusgruppeinterviewets fordele. Det er selve samtalen, der

⁸ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 205

⁹ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 205

¹⁰ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 240

¹¹ Petersen, Niels Holger 1987 s. 27

er med til at udbygge, konfrontere og udvide deltagernes bevidsthed. Parafrazen, der følger efter hvert citat, er samtidig en afprøvning af de tre tidligere beskrevne kriterier for en salme.

Salmer i forskellige situationer:

Indledning:

Vi møder og bruger salmer i forskellige situationer og ikke kun i kirken. Salmens funktion som *inklusiv* og *pronominel*, etablerer et *nu* og *her* i en konkret situation, og på den måde kan den trækkes ind i hverdagen, men også tale eksistentielt situeret.

Citat

Kvinde 3: *Vi sang morgensang. Rektor stod på et lille podie. Og han stod der og sang med flot røst og han gav den bare gas. Lærerne gik sådan bag og prikkede til os og hvis man ikke havde sin sangbog med fik man ballade.*

Kvinde 1: *Jeg tænker faktisk. Nu har jeg lige været til to bisættelser i maj måned. Og der kommer jeg til at tænke på "Du som har tændt millioner af stjerner". Jeg tror den var med begge gange. Den kan godt røre noget i mig. Melodien og teksten. Faktisk fandt jeg den selv og spillede den på klaveret herhjemme. Så lærte jeg den først og troede det var sang. Den synes jeg er fin. Den kan godt røre. Da jeg først hørte den vidste jeg ikke, det var en salme. Det blev jeg faktisk overrasket over".*

Interviewer: *Er der et særligt billede?*

Kvinde 1: *Det er selve indledningen ved den "Du som har tændt millioner af stjerner". Tænk at få tændt noget lige der i den situation.*

Kvinde 2: *Der er et lys på en eller anden måde og et håb.*

Kvinde 1: *Man bliver bevæget.*

Kvinde 2: *Det kan man generelt ved mange af de nye salmer. Som barn og ung har man sunget nogle salmer man anede ikke rigtig hvad det var." Lysets engel". Hvis man ikke bearbejder er det bare tomme ord.*

Kvinde 5: *"Du som har tændt millioner af stjerner" har også været med i skoletjenestens projekt for nogle år siden. Den blev også sunget ved en konfirmation.*

Kvinde 1: *Den er klædelig til enhver lejlighed.*

Kvinde 2: *Nu er jeg lige blevet mormor og farmor og så når man står der i den forstand er det godt med nye salmer med nye ord ved barkedåben. Nærværende og relevant. Jeg oplevede at min datter og svigersøn valgte en kirke der lå i deres nærhed. Og det var salmen "Uberørt af byens travlhed". Der lige sagde pang. Det var lige præcis der hvor de stod.*

20140613-141914 lærergruppe s. 1 i referatet

Salmer og salmesang møder man i forskellige situationer, f.eks. ved morgensangen i skolen, eller bisættelse i kirken. Bevidstheden om, at mødet med salmer kan tale nærværende lige der, hvor man er, har et ungt forældrepar oplevet i Lars Busk Sørensens "Uberørt af byens travlhed"(DDS 331). På den måde viser salmen sig som inklusiv.

Citat

Kvinde 6: *I mit arbejde på sygehuset betød salmer og fadervor meget for de døende. De spurgte ofte: Vil du synge en salme for mig?*

Mand 1: *Det er når folk er i knibe så beder de. F.eks. en sømand i livsfare eller i krig.*

Kvinde 3: *Det er vel også derfor Indre Mission har et stærkt tag i Vestjylland.*

Kvinde 2: *Ved vores mors død sad der to sygeplejere med salmebøger ved hendes seng. De sang salmer. Det var godt og smukt. Jeg kunne ikke selv have gjort det.*

Kvinde 4 (søster til kvinde 2): *Jeg læste "Altid frejdig" for hende. Nu også 1. vers (i en tidligere snak var der blevet fortalt at moderen ikke ville synge 1. vers, men kun 2 og 3 vers, fordi det mindede om krigen, hvor hun og hendes mand havde været meget aktive i modstandskampen)*

20140901-192449 nabogruppe s. 3 i referatet

Der er en eller anden form for bevidsthed om, at salmer kan hjælpe, men at det er i nødens stund, når mennesker er i knibe eller man er ved at dø, at de bliver særligt vedkommende. Salmesang opleves som *rituel* ved sygesengen og er på en måde formelagtig eller skabelonagtig på samme måde som strofe 2 i salmen "Altid frejdig"(DDS 784) *med et fadervor i pagt.*

Citat

Mand 2: *Jeg har spillet nogle år for en præst, som holdt på, at gudstjenesten blev holdt for Gud – uanset om der var kirkegængere. Jeg er gammeldags. Jeg kan godt lide Fadervor, og jeg bruger den undertiden. Jeg kan også godt lide barnesangen: "Nu lukker sig mit øje, Gud fader i det høje, i varetægt mig tag, for synd og sorg og fare, din engel mig*

bevare, som ledet har min fod i dag". Det er et meget kontant billede, noget at leve på.

20140908-191605 dåbsfamilie s. 2 i referatet

Her gives det udtryk for, at salmen er eksistentielt forankret. Den taler ikke kun ind i en konkret situation, men er lært udenad og citeres i sin fulde længde. Den har fulgt med igennem et helt langt og levet liv og udlægges som "noget at leve på". Salmen opleves som god, fordi den viser sig i besiddelse af de egenskaber, der kan fremkalde et kontant billede. Det er et salmevers, som er blevet sunget eller fremsagt ved barnesengen, og har levet i hukommelsen, men fortsat er levende og vedkommende *her og nu.*

Når salmer og melodier rører

Indledning:

Salmens funktion er, at den skal røre, på samme måde som harpestrengen sættes i bevægelse, når den røres.

Citat

Kvinde 1: *"Nu vil jeg så sige, at jeg har gået, ikke til den hele, men til ¾ salmemaraton i to år og kommet rigtig langt. Så har vi haft besøg af tre salmedigtere. Når man ser et menneske stå der og fortælle om sit liv, og sin baggrund og hvordan han har arbejdet. Så får man en større forståelse. Det har stadig et udspring i et bibelsk citat eller episode.*

Kvinde 5: *Jeg tror det er vigtigt at hvis man vil gøre folkekirken levende og bevare den levende så er man nødt til at gå ud og ramme folk på en anden måde.*

Kvinde 1: *Gøre det vedkommende.*

Kvinde 2: *Både salmerne og prædikenen.*

Kvinde 4: *Der er sket meget.*

Kvinde 2: *Det skal ikke være for poppet. Man skal kunne kende kirken i det.*

20140613-141914 lærergruppe s. 1 i referatet

Der udtrykkes ikke kun et krav om, at salmer skal have en original baggrund, men også at det er vigtigt, hvis folkekirken skal være levende, at salmer og prædiken taler nutidigt. Samtidig har man en oplevelse af at der er sket meget fornyelse, og er lidt skeptisk overfor at det også kan blive for poppet. For en salme skal altid være *traditionel*, som vidnesbyrd om at gudsordet lyder til os.

Citat

Kvinde 5: *Jeg har en salme som er min yndlingssalme: "Hil dig frelser og forsoner".*

Kvinde 1: *Den er også fin.*

Interviewer: *Det er en påskesalme, men også en korsmeditation og stærkt forkyndende.*

Kvinde 5: *Så bliver jeg også helt rørt. Der er meget power også i melodien. Min onkel er præst og han skulle vie os. Han spurgte om vi havde nogle yndlings-salmer. Da var han ved at få kaffen galt i halsen. Han "godtog" ikke valget af den salme ved vores bryllup. Det syntes han ikke. Han fandt den for forkyndende.*

Kvinde 2: *Hvordan kunne han synes at den var for forkyndende. Så skulle det da have været lige omvendt?*

Interviewer: *Hvordan har du det med det?*

Kvinde 2: *Blev det så ikke den?*

Kvinde 4: *Nej, nej."*

20140613-141914 lærergruppe s. 2-3 i referatet

I denne samtale ses et eksempel på, hvad der kan ske, når den teologiske refleksion over salmerne kommer til at stå i vejen for et egentligt møde omkring en salme. Kvinden refererer til, at hendes salme ikke blev godtaget. Alligevel holder hun fast i at det er hendes yndlingssalme, men anledningen ved hendes bryllup til selv at udtrykke sit personlige forhold, kom ved vielsessamtalen slet ikke i spil, og samtidig accepterer hun på en eller anden måde, at præsten bestemmer.

I interviewet, hvor jeg satte ord på salmen som påskesalme, korsmeditation og forkyndende kom jeg til at "låne" hende ord til, at den måtte være for forkyndende. (Gruppen, der brød ind med, at *det var da mærkeligt, så skulle han jo have haft det lige omvendt*, var uheldigvis med til, at hun ikke rigtigt kom på banen i resten af interviewet).

Citat

Kvinde 4: *Jeg bliver især påvirket af melodien. Dybt berørt. Der er en sang, den om Adam og Eva ...(nynner). "Dengang at du kom til verden".*

Kvinde 1: *Det er meget længe siden jeg har hørt den. Den fra Møllehaves børnebibel.*

Kvinde 2: *Er det den med Jakobsstigen? (Sangen synges af flere fra gruppen)*

Kvinde 4: *Hver gang jeg spillede den for ungerne og vi kom til det der sted, hvor melodien går op sådan (synger passage) måtte jeg vende mig om. Jeg har engang*

prøvet hvor en lille en spurgte: Græder du? Nej sagde jeg.”

20140901-192449 nabogruppe s. 1 i referatet

20140613-141914 lærergruppe s. 2 i referatet

At en melodi kan gå ind og bevæge så dybt, at man begynder at græde, opleves her næsten skamfuldt. (jvf. teksten i den omtalte sang "Eva hun rødmer af skam") Sangen og melodien på cd'en, som har fulgt med en børnebibel, som familien har fået i forbindelse med en barnedåb, er blevet hørt mange gange, også i den første spæde tid derhjemme med barnet. Melodien fremkalder erindringen om den tid, og det rører så dybt, at hun er ved at græde.

Citat

Kvinde 1: Vi reagerer jo alle sammen på en eller anden måde, når vi hører en salme.

Kvinde 2: Jeg kan f.eks. ikke synge med i kirken. Jeg bliver meget berørt.

Kvinde 1: Til et bryllup i familien, hvor der lige havde været et selvmord, da kunne jeg ikke synge med på "Det er så yndigt". Derfor er den salme ikke god for mig.

Kvinde 1: Jeg kan heller ikke synge den. Jeg har mistet min mand. Det er så pga. savnet af min mand.

Interviewer: Fordi du bliver vemodig?

Kvinde 1: Ja

Interviewer: Jeg synes alligevel at vi skal synge det vers der lyder "Det er vemodigt at skilles ad". (fællessang)

Kvinde 2: Ja, men her kunne jeg så godt.

Her i samtalen blev der helt konkret talt om en salmeblokering. Jeg foreslog forsigtigt at synge verset om vemodet i at skilles ad og fortalte at "til døden jer skiller" fra ægteskabsritualet jo også betyder, at den ene bliver efterladt. Alle sang med og en kvinde konstaterede, at her i dagligstuen og i den her sammenhæng kunne hun godt synge med. Salmernes *inklusive* og *pronominelle* karakter kan godt "låse" en salme fast. Man kan ikke synge den, fordi den fører en direkte tilbage til et *nu* og *her* og et *jeg* eller *vi*.

Citat

Kvinde 2: Det er mere højtideligt i en kirke. Det rører på en anden måde. Men når man ser gamle film, hvor folk hjemme kan sidde og synge salmevers uden orgel, er det så ikke ordene der lægges vægt på?

Kvinde 3: Også fællesskabsfølelsen. Det oplevede jeg som spejder, da jeg var barn. Sang giver fællesskab.

Kvinde 1: Jeg har været en del på højskole. Der bliver jeg også meget rørt. Ordene, musikken, stemningen.

Interviewer: Er der forskel på det der står i højskolesangbogen og salmebogen?

Mand 1: Det er mere stemningen. Ellers ingen rigtig forskel.

Kvinde 2: Der er jo et andet budskab i salmer.

Interviewer: Kan det budskab også findes i Højskolesangbogen?

Kvinde 2: Ja. Når jeg går i naturen og kan opleve storheden, oplever jeg det

også. Man ved blot det er højtideligt, når det er salmer.

Mand 1: Det er en rigtig god pointe. Den kan jeg godt forstå.

20140901-192449 nabogruppe s. 2 i referatet

20140908-191605 dåbsfamilie s. 1 i referatet

Flere i gruppen var enige om, at det er det højtidelige, der gør en sang til en salme. Der siges lidt om at det er et andet budskab, men hverken Gud, Jesus eller Helligånden nævnes. Selve diskussionen om forholdet mellem salmernes ord og Skriften er besværlig, også for teologer, men traditionelt er kriteriet for en salme at den skal være et vidnesbyrd om, at det i kirken eller menigheden er gudsordet der lyder til os.

Oplevelsen af moderne salmer gælder også det indholdsmæssige. Moderne salmer kan dialogisk gå ind i tvivlen, som anerkendes, men som den ene af interviewpersonerne alligevel oplever, får for meget plads. Moderne salmedigtere synes dog at være enige om, at hvis salmen er menighedens svar på den forkyndelse, man hører, så skal salmesproget også til stadighed fornyes.¹²

Citat

Kvinde 1: Der er kommet mange nye salmer henne i kirken. Det skal der jo også være. Det er svært med de nye. Så tit synger vi dem heller ikke.

Citat

Kvinde 2: Jeg har altid holdt meget af "Der står et slot i Vesterled". (fællessang)

Kvinde 1: Hvis man går ned til Marbæk strand, så ser man slottet.

Kvinde 3: Gør man det?

Interviewer: Vi sang en moderne salme af Iben Krogsdal, "Du verden i skred", da I var til barnedåb. Heri er der et vers: "Umulige Gud". (fællessang) Hvordan er sådan en ny tekst?

Kvinde 2: Jeg har to billeder, jeg selv har fotograferet. Et fra Norge, hvor Erik sidder i en lille båd mellem de store vidder. Det andet fra Jyllinge Havn en aften. De er lige flotte, skønt helt forskellige. Naturen er fantastisk. Den samme sol.

Mand 2: Verset finder jeg helt forførdeligt. "De siger du fandtes, vi siger måske". Jeg kan slet ikke godtage det. Selvfølgelig kan troende tvivle, men Umulige Gud! Far havde siddende på væggen sådan et broderet billede, hvor der stod "Gud er" dvs. en realitet. Det er nok for mig.

Kvinde 3: Jeg ser den meget højtidelig.

Kvinde 2: Det giver en fornemmelse af storhed. Det oplevede jeg også på Ryslinge Højskole ved sankthans, da vi sang "Danmark nu blunder". Det var den samme følelse af storhed.

Kvinde 2: På mig virker det anderledes. Fordi jeg måske også selv tvivler. Det er legitimt at være usikker.

Kvinde 1: Man bliver opløftet af det.

Mand 2: Jeg kan godt forstå, du tvivler. Men inderst inde gør du ikke, ellers var dit barn ikke døbt.

¹² Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 24

Kvinde 3: *Sådan har jeg haft det, fra jeg var lille barn med "Han sidder ved smeltediglen". Det rørte mig billedmæssigt, skønt jeg ikke forstod det på samme måde som nu.*

Kvinde 1: *Den husker jeg fra skoletiden, hvor en lærer udlagde teksten. Det var Guds billede.*

20140908-140655 læsekreds s. 1 i referatet

Salmen får en stærkere betydning og huskes ved at blive ikklædt f.eks. ved en skolelærers udlægning, men også ved privatfotografier, hvorved den bliver personlig. Herved dannes der bro mellem gudstjenesteliv og hverdagsliv. Sammenkædningen til billedet i salmen og i naturen synes umiddelbart foreliggende.

Fællessangen

Indledning:

Det ligger i salmemelodierne, at de skal være fællesskabsskabende, fællesskabssikrende og lovsyngende og fungere som personligt formidlende og forkyndende i et mere snævert og individuelt og alligevel alment perspektiv.¹³

Citat

Kvinde 3: *Jeg holdt meget af morgensang.*

Kvinde 2: *Når man synger noget mange gange, kan man det efterhånden udenad, f.eks.. julesalmer.*

Kvinde 1: *Unge kender nationalsangen fra fodbold.*

Mand 1: *Fint, når mange synger og skråler med. Oplevede vi for nyligt i en sportshal, at teksten blev vist på den hvide væg, så kan alle synge med. Husker ikke sangen, men en pianist spillede melodien. Det var fint.*

Kvinde 2: *Jeg kører til arbejde med tog og går en del i Københavns gader. Der er mange der lytter til musik med de her dutter i. Det blevet noget individuelt og privat.*

20140901-192449 nabogruppe s. 2 i referatet

Man har en positiv oplevelse og erfaring af fællessangen, som også kan opleves i det offentlige rum, men musikken appellerer ikke kun til fællesskab. Den kan også være individuel og på en måde lukke af for omverdenen. Denne individualisering står i kontrast til salmesangen og salmemelodiernes funktion som en dobbelt bevægelse ud og ind. UD til alle medsyngende og til Gud og IND til den syngende selv til indre opbyggelse.¹⁴

Citat

Kvinde 2: *Hvis alle synger "sammen" forplanter det sig anderledes i kirken med let forsinket lyd.*

Kvinde 1: *Det kan også forstyrre med forkerte lyde. Det afleder opmærksomheden. Man bringes ud af stemning, f.eks. ved "forkerte" harmonier.*

Kvinde 3: *Sådan har jeg det ikke. Manglende korrekthed generer mig ikke.*

Kvinde 1: *Jeg er egentlig ikke korrekt, men bliver generet. Også af "over-*

¹³ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014, s. 40

¹⁴ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 39

instrueret" kor, så kernen faktisk bliver ødelagt.

Kvinde 2: Når det er forberedt for meget – eller anderledes.

Kvinde 1: F.eks. når Kim Larsen synger "Dejlig er jorden".

Kvinde 3: Noget nyt gør det spændende.

Kvinde 4: Det kan jeg også godt lide.

Kvinde 3: Jeg bryder mig ikke om netop denne, men kan lide tanken om, at unge kunstnere ønsker at tage salmer op.

Kvinde 1: Jeg hævder, at enhver skal have lov til at synge med sit næb; men helt fysisk gør det ondt. Forstyrret. Det må jeg tilgive mig selv. Det gør frygteligt ondt, hvis jeg selv gør det. Man er jo ikke et dårligere menneske, men ÅH.

20140901-192449 læsekreds s. 1-2 i referat

Fællessang kan for nogle bliver forstyrret på forskellig måde. Der gives udtryk for at salmer skal lyde på en bestemt måde og ikke kan synges af hvem som helst. Det kan virke forstyrrende, hvis andre kirkegængere eller koret synger forkert, organisten overharmoniserer eller ikke får fremkaldt den musiske klang og stemning som man synes hører til salmen.

Opsamling

Spørger man til folks personlige salmeoplevelser, viser mine interviews, at salmer "virker" på en stor gruppe af mennesker. Mange har ikke kun oplevelser og erfaringer, men også holdninger til de gamle salmer og til de melodier, som de har lært at synge salmerne på. Der er også interesse for de nye salmer som

nutidige udtryk for grunderfaringer af Gudsforholdet. Kriterierne for salmen som inklusiv og pronominel dvs. skabe et "her og nu", rituel og traditionel, er en kriteriologi, som også gør sig gældende hos almindelige folkekirkemedlemmer. Erik Skyum-Nielsens minimalkrav om sangbarhed, identifikation, folkelig enkelhed, og konfessionel soliditet er repræsenteret i interviewene. Der efterlyses også maksimalkrav for salmerne som indsigt, visdom, skønhed, visuelt appellerende billedrigdom, rytmisk kropslighed og medrivende nærvær.¹⁵

Salmers bidrag til sjælesorgen

Salmerne danner bro mellem kirke- og familieliv og kan ses som orienteringsritualer. Christoph Morgenthaler har sammen med andre undersøgt forholdende omkring sjælesorg og ritual i "Rituale im Familienleben" der på baggrund af en kombination af kvalitative og kvantitative forskningsmetoder forsøger at afdække de sociale forhold ved dåb, fejring af jul og aftenritualer.¹⁶

Fælles deltagelse i familieritualet ved f.eks. at fejre jul og synge sammen, muliggør, at det deltagende individ deler en kollektiv erfaring.¹⁷ Familiens rituelle praksis har nok sit udspring i religiøsiteten, men det er primært i den indre familiære betydning at religiøsiteten kommer til orde, selvom dens indflydelse stammer fra ydre familiære institutioner som kirken.¹⁸

Dette træder også frem i mine interviews, hvor f.eks. musik cd'en fra Johannes Møllehaves computerbibel sættes på anlægget hjemme i

¹⁵ Salmesang: Grundbog i hymnologi 2014 s. 16.

Her anfører Erik Skyum-Nielsen omtalte minimal- og maksimalkrav for salmerne.

¹⁶ Morgenthaler, Christoph 2010 s. 44

¹⁷ Morgenthaler, Christoph 2010 s. 45

¹⁸ Morgenthaler, Christoph 2010 s. 46

stuen eller ”Du som har tændt millioner af stjerner” bliver spillet på klaveret. Musik og salmer er let anvendelige i det familiære, fordi der er noder eller cd -udgivelser.

Salmerne og ritualer

Fra et antropologisk perspektiv har ritualerne i familielivet deres berettigelse og kan ses som overgangsritualer.¹⁹ Dette udtrykkes i en samtale mellem to kvinder, hvor de reflekterer over ordene i „Du som har tændt millioner af stjerner“ (DDS 787).

*Tænk at sidde der og så få tændt sådan et lys.
(20140613-141914 lærergruppe)*

Salmer har i praksis rituel tilknytning til både den almindelige og den specifikke sjælesorg, men også blandt det almindelige præstedømme er der en lang og rig tradition for, at folk i almindelighed har brugt og gør brug af salmer. Salmer tilhører altså ikke præsten, hvilket også er meget vigtigt i forbindelse med planlægning af gudstjenester og kirkelige handlinger.

Når man oplever, at der tages forbehold for valget af en bestemt salme, så ”sætter det sig i en”, som det viste sig i et af mine interview. Oplevelsen sad fortsat i kroppen som en afvisning på et dybere og personligt plan.

Niels Holger Petersen understreger i sin fremstilling om "Kristendom i musikken", at Luther med sin gudstjenesteordning har fremhævet at:

”Salmen som afløser for det latinske ritual er en form, der i langt højere grad end tidligere inddrager den enkelte gudstjenestedeltager som subjekt i ritualer. Skønt der er tale om – både musikalsk og tekstligt – former, der ikke kan opfattes som psykologiserende eller som

*subjektive udtryk, så er der dog her taget et skridt på vej mod den senere inderlighed”.*²⁰

At salmerne inddrager gudstjenestedeltagerne og gør dem til subjekt i ritualer er en måske knap så anvendt, men også udnyttet betragtning. Det gør noget ved mennesker f.eks. i forbindelse med dåb eller konfirmation, hvis deltagerne har været med ind over salmevalget, som kan have sjælesørgisk betydning.

Hvis man giver sig tid til at lytte til subjektive salme -, men også musiske oplevelser, får man ikke kun indblik i familieritualer i hjemmet. Dialogen kan med fordel være med til at ritualer i kirken gennem salmerne i forbindelse med dåb, begravelse, bryllup danner bro til familielivet.

Marianne Christiansen kalder de kirkelige handlinger for et biografisk knudepunkt, hvor melodivalget ofte ligger bag valget af en bestemt salme. Her må salmepædagogiske eller æstetiske argumenter vige af respekt for de følelser og erindringer, som den kirkelige handling skal rumme i mødet med forkyndelsen.²¹

Iben Krogsdals gendigtning af *O Kristelighed* kan ses som udtryk for en nutidig dialog.

Umulige Gud!

Kom ned fra det høje med gældende bud!

De siger du fandtes. Vi siger måske måske er det sandt – er der tro nok i det?

Kom ned med en bøn, vi kan synge i kor:

Vi tror at vi tror.²²

²⁰ Petersen, Niels Holger 1987 s. 79

²¹ Salmesang: Grundbog i hymnologi s. 149

²² Krogsdal, Iben: "Fuldmagt" 2013 s. 15 "Du verden i skred" (DDS 321)

¹⁹ Morgenthaler, Christoph 2010 s. 46

Præstens erhvervsskade som en person med mange ord i sin magt kan stå i vejen for det dialogiske, men også teologisk overfokusering på f.eks. indholdet i en salme kan være en hindring.

I forbindelse med Iben Krogsdals ovennævnte salme, viste et af mine interviews med en dåbsfamilie sammensat af dåbsforældre og dåbsmoderens bedsteforældre, at alder spiller en væsentlig rolle i denne dialog. Mødestedet for den ældre generation blev selve melodien til "O Kristelighed", som de kendte og kunne synge med på med nye ord, som bedstefaderen syntes var forfærdelige. For den yngre generation oplevedes ordene som en åbning, men også som mødested mellem nyt og gammelt i dialog om troen og tvivlen.

Empiriske undersøgelser bekræfter at netop i forbindelse med kirkelige handlinger, kan der åbnes for et mulighedsrum ved at kirken ikke holder fast ved et tydningsmonopol, men respekterer deltagernes religiøse kompetence. Dåbsritualet har ikke længere pligt karakter som liminalt ritual, men der er tale om et aktivt valg og en participationsmulighed, hvor dåben bliver et stærkt liminalt ritual, kendetegnet ved frivillighed.²³

Et eksempel på en moderne dåbssalme, som lægger op til en rituel participation, er Simon Grotrians dåbsvers:

Velsign mit barn, du kære Gud
Og lad det holde livet ud
Og tænd et lys på sjælens tinde
For verden selv, for os herinde.²⁴

Dette vers kan synges og gentages mens dåbsbarnet går fra arm til arm mellem faddere og evt. bedsteforældre. Dåbslyset, som i salmen beskrives som et lys der er tændt for verden og

for os, kan tændes af et tilstedeværende barn og sættes på døbefonten.

Salmer og terapi

Salmen åbner for en ambivalens, der rummer et tilbud om transformation – trøst, tugt og tro med Kristusorientering. Udnyttelsen og brugen af den eksistentielle ambivalens man kan finde udtrykt i salmerne f.eks. i klagesalmer, låner og giver ord til nye eksistentielle klagesalmer, hvilket med fordel kan anvendes i sjælesorgen.

Brueggemann og Kübler-Ross ser klagesalmen som udtryk for stadier i sorgprocessen, men på forskellig vis:²⁵

Henvendelse til Gud
Klage/beklagelse
Bekendelse af tillid
Anmodning/bøn
Tilsagn om vished
Løfte om at prise Gud

Fornægtelse og isolation
Vrede
Købslåen
Depression
Accept
Løfte om at prise Gud

Brueggemanns (førstnævnte) hensigt er at illustrere, hvordan det for det gamle Israel var klagens *form*, der muliggjorde Guds "transformerende intervention". Kübler-Ross (sidstnævnte) behandler interventionen tvetydigt og forsigtigt. Moderne mennesker kan have svært ved at påskønne klagesalmens indflydelse, fordi vi mangler de former, der sætter os i stand til at forstå vores oplevelser af sorg.²⁶

²³ Morgenthaler, Christoph 2010 s. 116

²⁴ Grotrian, Simon: Salmeregnskab 2007 s. 7

²⁵ Capps, Donald 1990 s. 63

²⁶ Capps, Donald 1990 s. 62-63

Klagesalmen præciserer relationen mellem sjælesørger og konfident i sjælesorgen over sorg. På samme måde som klagesalmer varierer i længde, er denne proces til tider relativ kortvarig, mens den andre gange er en lang og kroget vej. Det afgørende er ikke varighed, men det der *er* vigtigt, er, at processen – uanset hvor lang tid den tager – følger klagens mønster og i sidste ende munder ud i en holdning, der ikke er præget af frustration, desillusion eller bitterhed, men af ægte lovprisning.²⁷

Det er dog ikke alle salmer i Det Gamle Testamente der slutter med lovprisning. Ud af de godt 50 klagesalmer i Salmernes Bog er der fire, som ikke svinger sig op, men som man musikalsk kan sige slutter i mol. (Sl. 39,88,120 og til dels 143) Der findes altså klagesalmer som sjælesørgerisk ikke lægger op til at ende i lovprisning, men som giver den sorgfulde mulighed for at være i sorgen. En sådan iagttagelse må også lede til indsigt i, at sjælesorgen godt kan lade sig inspirere af både klagesalmens udtryk og struktur uden efterfølgende lovprisning. Klagesalmen kan stå som identifikationsmodel, fordi klagen i sig selv er forløsende.²⁸

I et af mine interview beskrev en mand, hvor vigtigt det var for ham, at der i sorgtunge situationer var et stemningsmæssigt opsving ikke kun i teksten, men også i melodierne.

Især ved begravelser spiller melodier en stor rolle. Jeg gik selv hjem efter en begravelse og aflyste et aftenmøde og gik i stedet i seng. Jeg var så tung i sindet. Det var anderledes i foråret ved en anden begravelse. Her spillede man noget af Simon og Garfunkel. Det gav mig lyst til at tale om det afdøde menneske.

²⁷ Capps, Donald 1990 s. 77-79

²⁸ Sygehuspræst Preben Koks bog "Skæld ud på Gud" repræsenterer dette sjælesørgeriske synspunkt.

(20140908-191605 dåbsfamilie)

Sjælesorg i forbindelse med kirkelige handlinger har en kollektiv betydning. Hvor det i den individuelle sjælesorg godt kan være nødvendigt at gå ind i og blive i klagen, kan en bisættelse, der bliver i det mørke og tunge, "sætte sig" hos deltagerne som en isolerende tristhed og her spiller musikken og salmerne en afgørende rolle.

Sjælesorgen har sin dannelse i fødselsmetaforen jvf. Sokrates filosofiske metode og kan betragtes som en forløsningskunst, hvor sjælesørgeren i sorgsituationer kan se sig som en forløser af følelser i nær kontakt med strukturen og budskabet i de bibelske klagesalmer.²⁹

Salmen er her inspiration til en klient-centreret metode, hvis hovedpointe er at være forstående og imødekommende "være til stede" og "lide sammen med" konfidenten, som herved får mulighed for at få givet udtryk for følelser til en forstående lytter.³⁰

Ud over det narrative indslag, sjælesorgen kan finde i en række gammeltestamentlige fortællinger, er en vigtig impuls i nutidig sjælesorg at frigøre fra individuelt fangenskab og genvinde fællesskabstanken. Her tænkes ikke kun på det menneskelige fællesskab, men også på relationerne til det øvrige skaberværk og samfund. I den forbindelse har visdomstankegangen bl.a. i gammeltestamentlig litteratur og den apokryfe litteratur fået en renæssance.³¹

Brorsons salme "Her kommer Jesus dine små" (DDS 123) lægger op til en narrativ og pædagogisk livsvandring, som kan inspirere til

²⁹ Grevbo, Tor Johan 2006 s. 491

³⁰ Capps, Donald 1990 s. 86

³¹ Grevbo, Tor Johan 2006 s. 45 hvor der henledes til Salme 30 i Det Gamle Testamente

opbyggelig sjælesorg igennem hele livscyklus-sen.

Den begynder med at børnene strømmer syngende fra kirkens indgangsdør op igennem midtergangen imod alteret (vi løber dig med sang imod). Såvel første som sidste strofe, der begge begynder med ordet Her, indeholder børnenes forklaring om, hvem de er. De forestiller hyrderne - eller måske kongerne - der efter englenes opfordring løber op til barnet i Bethlehem. I deres barnlige iver gennemløber de for første gang oplysningens "vej" til visdom.

Ved det nyfødte barn knæler de for dets fødder, og med omfavelse og kærtegn indøver de kærlighedsytringerne, der siden skal blive en åndelig grundtone i deres trosliv.

Selve formålet med julemeditationen er helt konkret at komme til at "berøre" den nyfødte og til sidst danner børnene en velindøvet figuration omkring den nyfødte, mens de synger (strofe 10):

Her staae vi nu i flok og rad
om dig vor skønne hierte-blad,
ach! Hielp at vi og alle maae
i himlen for din throne staae.

I et tableau omkring krybben ligner børnene en blomst, som Jesus er hjertebladet i. Selve hjertebladet er det inderste blad i en rose, og set ovenfra, sådan som de voksne, der sidder i kirken kan se det, ligner kredsen af hoveder omkring Jesusbarnet en stiliseret rose. Tableau-et med rosen af de syngende børn er en foregribende afbildning af, hvorledes vi engang i himmelen skal synge i kredsen af de salige omkring Guds trone.³²

Dette salmeeksempel viser, hvordan sjælesorgen kan lade sig inspirere af hymnologien og dette forenet i en fælles lovprisning ”i kor

med alle engle”. Salmens forløb er et billede af hvordan man fra barns ben, kan finde en grundtone i livet. Salmebilleder, vers og strofer kan tillige med melodien være identitetsskabende og dybderne i de ældre salmer kan loddes ved, at det vokser i og med den syngende gennem hele livet.

For mig er det omtrent samme barnetro, som jeg har valgt at fastholde. Jeg kommer fra et sted med en naturlig adgang til et gudsforhold. Jeg har nydt godt af at høre bibelhistorie og har selv nydt at undervise deri. I hver salme er der noget fra bibelhistorien. Musikken er også væsentlig. Det betyder meget, at orglet og det store sus er med i kirken.

(læsekreds 20140613-141914)

Gudstjenesten, som er en salmegudstjeneste, er et sjælesørgerisk og terapeutisk værktøj. Enhver god og opbyggelig sjælesorgssamtale som tager udgangspunkt i en kirkelig kontekst, må nødvendigvis henvise til gudstjenesten, hvor den gudstjenestefejrende menighed, bestående af mennesker i alle aldre med og uden salmer i kroppen, ledes til fælles lovprisning.

Konklusion og udblik

Mine undersøgelser gennem interviewene viser, at salmer er levende blandt folk i alle aldre og taler eksistentielt og nærværende. Almindelige folkekirkemedlemmer har følelser, holdninger og forventninger til, at salmer og salmesang skal være fællessang, der på højtidelig vis løfter menigheden i sang.

Brugen af salmer i sjælesorg er så afgjort ikke en pukken på korrekte salmer, men skal primært ses som et udtryk for menneskers eksistentielle erfaringer. Salmer er menneskers egne ord på tro, og er til stede lige præcis i den enkeltes eksistenskamp. Salmesang i sorggruppen, til babysalmesang eller f.eks. i fangekoret er udtryk for et situeret kristendomsværksted, hvor man kan synge med på sin personlige salme, men også i den specifikke sjælesorg kan

³² Nielsen, Erik A. 2013, s. 273-275

salmerne anvendes rituelt og terapeutisk. Her kan klagesalmernes struktur, men også klagens udtryk have en forløsende funktion.

En vigtig forudsætning for at der kan ske en mediering i sjælesorgen, hvor der dialogisk åbnes og gøres brug af salmer er, at salmerne er levende og taler eksistentielt ind i sjælesørgerens eget liv. Er dette tilfældet, kan de troserfaringer og sproglige billeder man møder i salmerne være med til at forædle sjælesorgen. Kombineres det med folks oplevelser af salmer, åbnes der måske ikke så meget for en sproglig forståelse, men nærmere en delagtiggørende troserfaring.

Måske er der her tale om et fornyet møde og vendepunkt? I hvert fald ses der for tiden flere og flere empiriske undersøgelser, hvor det dialogiske bl.a. i prædikenen og konfirmandundervisning vægtes.

Selv om folk måske har svært ved at definere en salme med andet end, at "der er et særligt budskab", viser mine interviews, at folk alligevel har og er bevidste om salmekriterier. En salme skal således være inklusiv og skabe et "her og nu", rituel og traditionel.

Minimumskravet om sangbarhed, identifikation, folkelig enkelhed, og konfessionel soliditet er også repræsenteret i interviewene. Der efterlyses også maksimalkrav for salmerne som indsigt, visdom, skønhed, visuelt appellerende billedrigdom, rytmisk kropslighed og medrivende nærvær.

Disse udvidede krav til salmerne viser, at folk har forventninger til folkekirken og til den sjælesorg, de møder i de salmer, der synges i kirken, men også i samtalen med præsten. Her er salmer en ressource, der kan være med til at forædle sjælesorgen, idet visdommen i salmerne og musikken inddrages.

Alle disse overvejelser, iagttagelser og nye indsigter har jeg forsøgt at tage med mig videre i mit daglige præstearbejde. Det gælder på

plejehjemmet, i mødet med brudepar, ved dødslejet eller når jeg mødes med dåbsfamilier. Salmer er ikke kun en ressource i samtalen, men også et mødested mellem Gud og menighed i gudstjenesten. Det betyder dog, at der hvor man møder mennesker uden noget kendskab til salmer, og dette sker undertiden, er musikken og melodierne fortsat det nærvær, som gudstjenesten drager os ind i.

Hvis familien får lejlighed til at fortælle om musik, som har betydning for dem, f.eks. Beatles "Let it be", kan denne sang og bøn være med til at give oplevelsen af inklusion, ritual og tradition. Peter Balslev Clausen skriver at de reformatoriske salmer, hvor man nu kunne og måtte synge dagligdagens kristne sange og viser i gudstjenesten, har gjort totaloplevelsen nærværende og horisontsprængende. Måske kan man give mulighed for en lignende oplevelse ved at "synge nyt" også udenfor salmebogen. I en sang som "Let it be" er det først en bøn om, at lade det ligge, men herefter ændres betydningen til "lad det ske". Når man i gudstjenesten har mærket forening i denne fælles bøn, bliver overgangen til nadverindledningen, hvor vi synger "i kor med alle engle", inkluderende.

Litteraturliste

Balslev- Clausen, Peter og Hans Raun Iversen (red): *Salmesang: Grundbog i hymnologi*, København: Det Kgl. Vajsenhus Forlag, 2014

Burton Laurel Arthur (Ed.): *Religion and the Family. When God Helps*, New York: Routledge, 1992

Capps, Donald: *Forandringens mulighed*, Anis 1990

Grevbo, Tor Johan: *Sjelesorgens vei*, Luther forlag, Oslo 2006

Grotrian, Simon: *Salmeregn*, København: Det Kgl. Vajsenhus Forlag 2007

Jacobsen, Michael Hviid og Sune Qvotrup Jensen: *Kvalitative udfordringer*, København: ans Reitzels Forlag 2012, s. 1-44 og s. 345-373

Kok, Preben: *Skæld ud på Gud*, Informations Forlag 2008

Krogsdal, Iben: *Fuldmagt-40 nye salmer*, Unitas forlag 2013

Morgenthaler, C./Hauri, R. (Hrsg.) : *Rituale im Familienleben*, Weinheim und München: Juventa 2010

Nielsen, Erik A.: *H.A. Brorson. Pietisme, meditation, erotik*, Gyldendal 2013

Petersen, Niels Holger: *Kristendom i musikken*, Schønberg 1987, s. 7-100